

מסכת חיבוט הקבר

בעזרת השם יתברך

פרק ח'

• וישלח •

מסכת חיבוט הקבר

מובא בספר הקדוש ראשית חכמה

(שער היראה פרק י"ב)

ובספר חסד לאברהם

(מעין חמישי נהר א' ב' ג' ד')

וסביב לו ביאור מספר חסד לאברהם הנ"ל

עם הוספות חדשות מהמוציא לאור

בו יבואר בעזה"ת:

והיא סדר יום המיתה - כל אחד מעיד על עצמו על כל מה שעשה בעולם הזה - כיצד דין הקבר - המת מקבל מכות נוראות בשלשלאות של אש וברזל - דין חיבוט הקבר קשה יותר מדין של גיהנום - מכים את אביו ואת אמו ואומר להם, מפני מה לא הדרכתם את בניכם ללמוד תורה ומעשים טובים - כל תענוג בעולם הזה מוסיף לו יסורים בחיבוט הקבר - על ידי כמה מצות סגוליות יכולים להיפטר מחיבוט הקבר.

מסכת חיבוט הקבר

ועונש

שכר

תוכן הענינים של פרק ח'

- א. פרק ראשון - סדר יום המיתה.....ה
- ב. כל אחד מעיד על עצמו על כל מה שעשה בעולם הזה.....ו
- ג. פרק שני - כיצד דין הקבר.....ז
- ד. המת מקבל מכות נוראות בשלשלאות של אש וברזל.....ח
- ה. פרק שלישי - דין חיבוט הקבר קשה יותר מדין של גיהנום.....ט
- ו. דין הקבר אפילו הצדיקים נידונין בו.....י
- ז. הדר בארץ ישראל ומת בערב שבת אינו רואה דין הקבר.....י
- ח. כמה יסורין סובל האדם בעולם הזה, לאחר מיתתו.....יג
- ט. השאלות הנוראות ששואלים לאדם בשעת הדין.....יד
- י. אם אין לו המעלות הנ"ל מוסרים אותו לחמשה מלאכי חבלה,
כנגד חמשה חומשי תורה הם.....טו
- יא. מכים את אביו ואת אמו ואומר להם, מפני מה לא הדרכתם
את בניכם ללמוד תורה ומעשים טובים.....טז
- יב. האדם החוטא ממשך קליפה זוהמת הנחש כפי ערך חטאו,
על ידי התשובה יכול לדחות מעליו הזוהמא ההיא שנדבקה בו
על ידי חמאתיו אפילו אם הם חמאים גדולים.....יז
- יג. כל תענוג בעולם הזה מוסיף לו יסורים בחיבוט הקבר.....יח
- יד. על ידי כמה מצות סגוליות יכולים להיפטר מחיבוט הקבר.....יח

פרק ח'

מסכת חיבוט הקבר

פרק ראשון - סדר יום המיתה

כיצד אדם מת, באים אליו ארבע^א מלאכים, אחד ממלאכי השרת, ואחד ממלאכי המות, ואחד^ב סופר, ואחד ממונה עמו, ואומר לו קום הגיע קצך, והוא^ג אומר להם, עדיין לא הגיע קיצי, מיד פותח את עיניו ורואה מלאך ארכו^ד מסוף העולם ועד סופו, מכף רגלו ועד קדקדו מלא עינים, לבושו^ה אש, כסותו אש, כלו אש, וסכין בידו, וטפה של מרה תלויה בו, ממנה מת, ממנה מסרית, ממנה פניו מוריקות, ואינו^ו מת עד שרואה הקדוש ברוך הוא בעצמו, שנאמר (שמות לג, כ) כי לא יראני האדם וחי, בחייהם אינם רואים אבל רואים הם במיתתם, שנאמר (תהילים כב, ל) לפניו יכרעו כל יורדי עפר וגו'.

(א) **וטעם אלו המלאכים**. פשוט שהוא כדי לכתוב טובה ורעה, לכך הם ד' כנגד ד' אותיות של שם, ונגד המרכבה, הטוב מן הימין לכתוב זכיות, והרע מן השמאל לכתוב חובות.

(ב) **ואחד סופר ואחד ממונה**. כנגד התפארת ומלכות.
(ג) **והוא אומר עדיין לא הגיע קצי**. כי הוא מקשה את לבו ורשע אינו חוזר בתשובה.

(ד) **ארכו מסוף וכו'**. יש לו שליטה בכל הנמצאות ובכולם הוא מחטיא, ויש לו עינים להשגיח ולדעת שיעור החטא כמה, וכמה להעניש ברצון היוצר בדקדוק.

(ה) **לבושו וכסותו בדין אש**. וקודם זה הוא בא אליו להחטיאו בכמה פיתויים בכל ענייני העולם, עתה מראה הדין בכולם.
(ו) **ואינו מת עד שרואה לקונו וגו'**. שאין מענישין אותו עד שיראה לקונו ויבין למי חטא, ומה גרם בחטאו, ויצדיק עליו את הדין.

כל אחד מעיד על עצמו על כל מה שעשה בעולם הזה

מיד מעיד¹ על עצמו כל מה שעשה בעולם הזה, והוא מעיד והקדוש ברוך הוא חותם, אם² צדיק הוא מוסר נפשו לבעליו, ואם רשע³ גמור הוא מקשה ערפו ומגביר יצרו. מכאן אמרו רז"ל, אפילו בשעת פטירתו של אדם רשע יצרו מתגבר עליו, רבי אליעזר בן יעקב אומר כשם שמקשה ערפו בעולם הזה כך מקשה ערפו בשעת פטירתו שעומד בדין, שנאמר (תהילים קיב, י) רשע יראה וכעס וגו', בשעת⁴ פטירתו של צדיק מהו אומר (ישעי' נז, א) הצדיק אבד וגו', ובשעת⁵ פטירתו של רשע מהו אומר (שמואל ב' כג, ו) ובליעל⁶ כקוץ מונד וגו'.

(ז) הוא מעיד על החטא והקדוש ברוך הוא חותם על העונש. וזהו פתקא שביד מלאך המות להענישו כדי רשעתו.
 (ח) אם צדיק הוא מוסר עצמו למיתה. ומקבל בסבר פנים יפות ונדבקת בקדושה.

(ט) רשע מקשה. ויוצאת בחזקה ואינה נדבקת בשכינה, לדעת תנא קמא ביצר הרע, ולדעת רבי אליעזר בן יעקב אינו מצד יצר הרע אלא מצד עצמו, והוא מדה שנותנין בו שיעשה כך.

(י) וזה שכתוב כשם וגו' בשעת פטירתו וגו'. זה שלא בבחירה כדי שיענש, (ורבי אליעזר בן יעקב) [ותנא קמא] סבירא ליה בבחירה, או בהיפך, סוף דבר איכא בינייהו או בבחירה או מרצון ולא מסתיימא, או אפשר כולו בבחירה, ותנא קמא שעת פטירה, ורבי אליעזר בן יעקב קאמר שעת העמדה בדין.

(יא) בשעת פטירתו של צדיק מהו אומר הצדיק אבד. בשעת אבידתו הוא צדיק, והוא נח מיד שנאמר יבא שלום.

(יב) ובשעת פטירתו של רשע. הוא ממש רשע בשעת פטירה.

(יג) ובליעל כקוץ. בעת יציאת נשמה הוא כקוץ דהיינו כפיטורי בפי ושט כצמר מן הקוצים.

פרק שני - כיצד דין הקבר

שאלו את רבי אליעזר, כיצד דין הקבר, אמר להם, בזמן שאדם נפטר מן העולם, בא לו מלאך המות ויושב^ט על קברו, ומכה^י אותו ואומר לו קום^י הגידה לי שמך, אמר לו, גלוי^י וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שאיני יודע שמי, מיד^י מכניס רוחו ונשמתו בגופו ומעמידו^י ומחיבו בדין.

(ד) **ויושב על קברו**. כדי להאהיל עליו אהל לעשות מחיצה בינו ובין שאר המתים, ושם מגביל לו מקום שיזקיק לצרכי דינו, כי אין הדבר תלוי אלא במקום, לכך מלאך עושה לו מקום, והיינו יושב על קברו, ואין העפר שעליו מעלין ולא מורידין, שיש כח לכל זה, והטעם שהיסודות אלו עם היותם מגשמיים סובלים כל הנשפע עליהם.

(ט) **ומכה אותו בידו**. דרך לעג ובזיון, ועוד על ידי הכאה זה נותן לו כח הדבור ומחזיר נפשו אליו, וכן דקדק אחר כך שאמר ומכניס רוחו ונשמתו, ונפשו לא נזכר מפני שהיא עמו בקבר, ובהכאה זו מכניסה בו.

(טז) **קום הגידה לי שמך**. מפני שפנקס עונותיו כתובין בידו וכתובים על שם פלוני, ולזה כדי שיצדיק הדין עליו אומר קום הגידה לי שמך, כדי שתראה פתקא שבידי שהיא כתובה על שמך מרשות עליון, וגזר דינו על האדם, ובראו ביצר הרע וצוהו על המצות, והנהגה כולה על ידו, ובשליחתו בא לשאול על שמו לדעת הבורא.

(יז) **לכך משיבו גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שאיני יודע מה שמי**. והיינו ושם רשעים ירקב, והענין שהשם הוא ענין נוגע אל האדם מקיבוץ חלקיו, וכאשר השם הטוב מורה על קיבוץ אותם החלקים לטובה כך שם הרע מורה על קיבוץ אותן החלקים לרעה, והעד בגמרא עובדא דכידור, והצדיקים ז"ל אותה הבחינה הידוע שהיא שם, עומדת קיימת מציאות קיבוץ חלקיו לברכה להתברך למעלה, כענין ועצמותיך יחליץ, גם חלק השם המורה על קיבוץ חלקיו יתקיים להתברך, והרשע חלקיו נפרדין, שאין לו שובע צחצחות, ולא חליצת עצמות, ולא שאר חלקים אלא ירקב,

ח שר וישלח - פרק ח' ועונש

המת מקבל מכות נוראות בשלשלאות של אש וברזל

אמר רבי יהושע בן לוי חצי² אש ושלשלאות של ברזל בידו, [מכה אותו] פעם אחד איבריו²² מתפרקין, פעם שני²² עצמותיו מתפרקין, ובאין מלאכי השרת ומלקטין אותן ומעמידין אותן, ומכה אותו פעם²² שלישית, ומבקשין²² ממנו

כעין שאוחזו רקב בעצמות כך יאחזו בשאר חלקים ובשם קבוצם, ולזה אינו יודע שמו שאינו נאחז בו אותם אותיות הקדושות, כי פרחו ממנו ונפרדו ואחוזם רקבון ולא ישאר בו חלק בהם.

יח) **מיד מכניס רוחו ונשמתו בגופו**. כדי שיתקבצו חלקיו יחד לדין כענין שחטאו יחד, ועל ידי כך יזכור שמו אחר שחזרה הנשמה אליו, ואפשר הוא ששמו הוא מעשיו ולבושו, שהשם מורה על הפעולה והלבוש כנזכר במעין זה נהר ו', והוא אומר שאינו יודע שמו, שהוא כאבן דומם ופוטר עצמו מהדין על ידי טענה זו, ולזה מחזיר רוחו ונשמתו כאותו משל החיגר והסומא שאמרו רז"ל.

יט) **מעמידו ומחייבו בדין**. שהוא מודה על פשעיו ועל עונשו ועל הגזירה הכתובה עליו לכולהו פירושא.

כ) **חצי אש ושלשלאות להלקותו**. מפני שהאש שולט בנשמה והכאב בגוף, הנשמה נכוית והגוף מתפרק ושניהם יחד טועמין טעם מיתה וצער ריסוק איברים וניתוחם.

כא) **אבריו מתפרקין**. אינם נאחזים בגידים.

כב) **שנייה עצמותיו מתפרקים**. ונופל אברים אברים, וזהו עונש שהרתיח אבריו לעבירה, ותחלה אבריו מפני שחמם בשרו, ועצמותיו מפני שהרגיל גופו, ואפשר שהאברים לנגד הנפש ונפשו עליו תאבל, עצמותיו לנגד הרוח.

כג) **פעם שלישית**. לנגד הנשמה שקלקלו שלשתם, ואלו השלשה הכאות כוללת על הכל.

כד) **אחר כך מבקשים ממנו דין**. למדת עונש הגזל ודינו, והוא משבעל דינו עומד כנגדו, (נוסח אחרינא והוא משיב על דינו).

שכר וישלח - פרק ח' ועונש ט

דין, ודנין¹² אותו בכל מדה ומדה, יום א' ויום ב' כך דנין אותו, יום ג' דנין אותו במכות, ומכהו מב' עיניו מפני שלא ראה ואמר, ומאזניו מפני שלא שמע ואמר, ומשפתיו מפני שהוציא בשפתיו דברי תפלות, ומלשונו מפני שהעיד עדות שקר, ומרגליו מפני שהקדים ברגל לדבר עבירה, מכאן אמרו רז"ל כל המקדים רגליו לדבר עבירה מקדימין לו מלאך המות, וכל המלשין על חבירו מיתתו באסכרה.

פרק שלישי - דין חיבוט הקבר קשה יותר מדין של גיהנום

אמר רבי מאיר משום רבי אליעזר, קשה¹³ יום הדין שהקדוש ברוך הוא דן את האדם בקבר יותר מדין של גיהנום.

כה) ואחר כך דנין אותו מכל מדה. שחטא ועבר מענישין אותו במכות וריסוק וניתוח איברים, והיינו שני ימים שעדיין הגוף קיים וחזק, ואחר שכלה הגוף ונופל דנין אותו בדרך אחרת שיבא כל בעל דין ויקח את שלו מידו, העינים יבואו סרסורו שהחטיאו ויקח את שלו, וכן כל כח וכח המחטיא אותו יבא אל הקבר ויגבה חלקו, שממש השטן המחטיאו הוא הבא שם ליטול חלק האבר שהרויח בהיותו מפתה אותו, מכאן אמרו לחבירו בחייו ולהקדוש ברוך הוא (נוסח אחרנא ולקברו) לאחר מותו.

כו) קשה יום הדין שהקדוש ברוך הוא וכו'. פירוש מה שאנו רואין שדין זה אפילו על הקטנים, יצא לנו מזה שבמשמעותו קשה מאד מן הגבורה הקשה, שהרי אינה פוטרת שום אדם כל שכן שלא ישאר חלק ולא יוותר דבר, ויום הדין דקאמר כל מציאות דינו קאמר, אפילו מה שמלאכי חבלה דנין אותו, וכשמביא ראייה אינו מביא מן הצד הזה שזה אינו בקטנים, אלא מפני שבכלל דין קבר נכנס דין בשר רימה ותולעה שהיא שוה לכל, לכך מביא ממנו ראייה לשאר הדינים, וכן דייק לשניה דקאמר ברישא קשה יום הדין שהקדוש ברוך הוא דן את האדם בקבר מורה על כל מציאות הדין שאדם נידון כלל ופרט, ואחר כן אמר אבל דין קבר סתם אפילו הצדיקים וגו'. וזה הדין אינו אלא דין רקב בשר שאינו ניצול ממנו אלא מעט מזעיר, אמנם קשה מאי גמולי מחלב ומאי

ועונש

וישלח - פרק ח'

שכר

י

דין הקבר אפילו הצדיקים נידונין בו

דין של^כ גיהנם מעשרים שנה ולמעלה, אבל דין הקבר אפילו הצדיקים נידונין בו, אפילו גמולי חלב, אפילו יונקי שדים נידונין בו, (נ"א אפילו נפלים נידונים בה).

הדר בארץ ישראל ומת בערב שבת אינו רואה דין הקבר

אבל אמרו רבותינו זכרונם לברכה, הדר^{כז} בארץ ישראל ומת בערב שבת אינו רואה דין הקבר, ומה^{כח} יעשה וינצל

יונקי שדים ואפילו נפלים ממש, ואפשר שענין נפשו עליו תאבל לא שייך בנפלים שלא הוחזקה להם נפש, די להם במיתה עצמה שמתו.

כו) ומה שאמר דין גיהנם מעשרים שנה ולמעלה. בזהר מדהוא עובדא דפרשת בלק (ובזהר שלנו הוא פרשת שלח דף קס"ז ע"א ודף קע"א סוף ע"א) נראה שתינוקות יש להם דין גיהנם, שאמר שם שהיו הכרובים תופסים בו, ואפשר לפרש שהתפיסה היתה שלא יכנוס עד שיהיה נדון דין קבר, אמנם האמת הוא שיש שני מיני גיהנם, והעליון הוא גיהנם לנשמה, והוא קשה מאד כאשר יתבאר, ועל זה אמר שאין נדון בו אלא מעשרים שנה ולמעלה, מפני שהוא נדון בדין עליון ואין דנים שם אלא מבן עשרים ולמעלה, אמנם יש גיהנם אל הרוח ואל הנפש ויש לו גבול, והאדם נדון בו אפילו קטן לפי שכלו ושניו כאשר יתבאר בסיעתא דשמיא.

כח) הדר בארץ ישראל ומת בערב שבת. אפשר דאו או קאמר או האי או האי כל אחד מהם מספקת, וזה הפירוש אינו דאם כן בטלת דין קבר בארץ ישראל מכל וכל וזה אינו, אלא דוקא בארץ ישראל מפני קדושתה, וילזה אל ענין זה קדושת היום, כשיהיו שניהם יחד ניצול כיון שקידש היום בארץ ישראל אין כח לחיצונים, אמנם אם לא קידש היום או שהוא בחוץ לארץ החיצונות מתגברות ושולטות ודנה את האדם בחיובו, ואם תאמר אם מת בערב שבת ובארץ ישראל סוף סוף מעשיו הרעים במה יתוקנו, אם נאמר שזכות ארץ ישראל מעכב מיניה, מה נאמר

שכר

וישלח - פרק ח'

ועונש

יא

מדין הקבר, יהיה אוהב^ב צדקות, ואוהב^א תוכחות, ואוהב^ב גמילות חסדים, ומכניס אורחים^ב לתוך ביתו, ויתפלל^ל

בערב שבת שאינו בזכות, אם לא שנאמר שהקדוש ברוך הוא גרם לו שימות כדי שיהיה ניצול מפני שאינו חייב, ועדיין קשה אם זה פטור אם כן אפילו לא ימות בערב שבת יהיה ניצול, ויש לומר כאותו מעשה דאיתא בזהר מאותו תינוק שתפסוהו הכרובים ונכנס לגן עדן שלא מן הדין, וקאמר התם אפילו הכי לא אתפס אלא בצערא סגי כאשר אבאר לקמן בסיעתא דשמיא, הנה מה שמשכיח מצד אחד מתקן מצד קל יותר בענין שאין ויתור כלל, אלא דרכים קלים ברחמים על ידי זכות.

[הוספת המוציא לאור] וכספר יסוד התשובה פי"ד כתב ח"ל: (מפרק ג' במסכת חיבוט הקבר). ועיי"ע ר"ח שער היראה פי"ב באריכות), אמר ר"י משום ר"א, קשה הדין שהקב"ה דן את האדם בקבר יותר מדין גיהנם. דין גיהנם מכ' שנה ולמעלה. אבל דין הקבר אפילו צדיקים נידונים בו, אפי' גמולי חלב, אפי' יונקי שדים נידונים בו. אבל אמרו חז"ל, הדר בא"י ומת בע"ש, אינו רואה דין הקבר, ומה יעשה וינצל מדין הקבר, יהי אוהב צדקות, ואוהב תוכחות וגמ"ת, ומכניס אורחים תוך ביתו, ומתפלל תפלתו בכוונה, אפי' מת בחוץ לארץ, אינו רואה דין חיבוט הקבר.

ובשם הארזי"ל כתב, ששמע מחכם גדול, שכל הנקבר ביום ששי אחר ה' שעות ביום והשעה החמישית בכלל, אינו רואה חיבוט הקבר, כי קדושת השבת מפרידה ממנו בלי צער. וזה סוד יום הששי ה' יתירה, כי מאז ולמעלה הוא ערב שבת ממש.

בספר תולדות יעקב יוסף בקונטרס אחרון כתב וזה לשונו, רז"ל חשבו דברים שהעושה אותן ניצול מחיבוט הקבר, וחד מהם אם מת בערב שבת וכו'. והקשה מורי הא כוונת רז"ל להשמיענו אך לעשות תקנה להנצל מחיבוט הקבר, משא"כ בזה שימות בערב שבת אין זה בידו לעשות. וביאר שהוא מוסר גדול שימות בערב שבת, ר"ל לפנות את עצמו מכל עסקי עוה"ז כאילו מת כדי לעשות הכנה לשבת, ובוה ניצול מחיבוט הקבר. ע"כ מהמר"ל (ט) ומה יעשה וינצל. מפני שאין צדיק וגוי. לכך יתקן שבעה מדות.

ל) מצד התפארת אוהב צדקות. שכן התפארת אוהב צדק עליון וצדק תחתון.

לא) ומצד הגבורה אוהב תוכחות.

ועונש

וישלח - פרק ח'

שכר

יב

תפילתו בכונה, אפילו מת בחוץ לארץ אינו רואה, שנאמר^{ל"ה} (יונה ב, ג) ויאמר קראתי מצרה לי אל ה' וגו', בן עזאי אומר שלושה^{ל"ז} דינים הם ושלתם לפני הקדוש ברוך הוא הם, רבי עקיבא אומר וכי שלשתם לפני הקדוש ברוך הוא הם, והלא דין קבר לבדו דנין אותו, ודין גיהנם לבדו דנין אותו, ודין שמים לפני הקדוש ברוך הוא הוא, אם אין עליו דין פוטרין אותו מיד, ואם לאו דנין אותו דין ארוך.

(לב) מצד החסד אוהב גמילות חסדים. לא שיעשה לבד אלא שיאהב לעשות ויעשו אחרים ויעשה מאהבה.

(לג) ומכניס אורחים. נצח והוד אורחים כיסוד שהוא אורח לתוך ביתו מלכות.

(לד) ויתפלל וגו'. נגד היסוד עם המלכות בתפארת שזהו כוונת התפלה.

(לה) שנאמר קראתי וגו'. קראו עסק בדין הקבר בטן שאול וקאמר אלו הענינים, וקאמר תוכחות בהתעטף עלי נפשי ביסורין וגו'. וקאמר תפלה תבא אליך תפלתי, וקאמר גמילות חסדים בהפך חסדם יעוובו מכלל לאו אתה שומע הן, וקאמר אוהב צדקות בקול תודה אובחה לך, וקאמר הכנסת אורחים אשר נדרתי דהיינו לויתן לצדיקים אכסנאים ברכתי (איוב מ) יחצוהו בין כנענים, ושאר הכתובים מפרשים דין חיבוט הקבר, מפני שהדג הוא הקבר ויונה הגוף כנוכר בזוהר וכמו שנתבאר לקמן בזוהר בפני עצמו בסייעתא דשמיא.

(לו) שלשה דינים. כדמפרש רבי עקיבא דין קבר, ודין גיהנם לנפש או לרוח ודין שמים לנשמה בהיכלות שהוא דין ארוך כאשר יתבאר בסייעתא דשמיא. וזה מה שרציתי לבאר.

שכר וישלח - פרק ח' ועונש יג

פרק רביעי

כמה יסורין סובל האדם בעולם הזה, לאחר מיתתו

אמר רבי יוסי, בא וראה כמה בין בהמה לאדם, בהמה^ל כמה יסורין סובלת בעולם, שוחטין אותה ומפשיטין אותה ואין עליה דין, אבל אדם^ל כמה יסורין סובל בעולם הזה, ולאחר מיתתו, אם צדיק גמור הוא פוטרין אותו מן הדין, ואם רשע גמור הוא דנין אותו בדינין חמורין. אמרו בשעה שאדם נפטר מן העולם, לא^ט די שהוא נבהל ממלאך המות שכלו מלא עינים וחרבו שלופה בידו, אלא שואל לו כלום עסקת בתורה^מ, ובגמילות^{מא} חסדים, והמלכת^{מב} לקונן שחרית וערבית, והמלכת^{מג} את חבירך בנחת רוח, אם יש^{מד} בו דברים הללו זורק אותה טפה לתוך פיו ויוצאת נשמתו בלא צער כמושך נימא מחלב, ואם^{מה} אין בו דברים הללו יוצאת נשמתו מגופו כגרירת

לו) בהמה כמה יסורין וגו'. ירצה אינה סובלת יסורין לא על מזונה ולא על מלבוש ולא בחלאים רק בשחיטה, ואחר כך בהפשטה גם כשמפשיטין אותה אחר מיתה אינה סובלת דבר, נמצאו כל דיניה רק שחיטה או מיתה.

לח) והאדם סובל בחיים כמה יסורין. כנודע, ואחר המות נכנס בחשבון אפילו הצדיק, והרשע אחר החשבון נכנס בדינים קשים. לט) לא די שנבהל. והיה ראוי להספיק לו על עונשו אל חשבונו עם קונו, והוא ימהר ויחיש מעשיהו, אלא שמתעכב עמו בדברים והוא נענש באותו הבהלה בהתעכב.

מ) ובתורה. תפארת.

מא) גמילות חסדים. חסד.

מב) המלכת את קונן. היינו מצד המלכות ובחסד ובגבורה.

מג) המלכת את חבירך. לשון עצה, מצד המלכות.

מד) ואפילו שיש בו דברים הללו. אינו ניצול מן המות אלא זורק וכו'.

מה) ואם אין בו. הרי עונש לעת יציאת נפש לבד.

יד שכו וישלח - פרק ח' ועונש

קוצים מן הצמר. וכשבא מלאך המות אומר לו צדיק קונך שלחני אליך, מיד מתחנן^מ לו, אומר לו, שעה זו אי אפשר לעברה, אלא ששמעתי מאחורי הפרגוד שהקדוש ברוך הוא מתקן לך מדור בגן עדן.

פרק חמישי

השאלות הנוראות ששואלים לאדם בשעת הדין

בשעת הדין^מ אומר הקדוש ברוך הוא לאדם, טורח^מ גדול היה לי עליך משיצרתיוך במעי אמך ולא היית נפל, וכשיצאת^מ לאויר העולם תקנתי לך מזונות, והצלתיך מן היסורין, כלום עסקת בתורה, ועשית גמילות חסד לפני, אם יש בו כל הדברים הללו פוטרין אותו מיד מן הדין.

(מו) מתחנן לו. שירפה ממנו, ומשיב מלאך המות שעה זו אי אפשר לעברה, אבל נותן לו תנחומין בשכר הטוב, והיינו אלא שמעתי שאתה נכנס אל מקום המנוחה, וזה מה שרציתי לבאר.

(מז) בשעת הדין אומר לו הקדוש ברוך הוא. טענה בדינו לחייבו ממנו.

(מח) טורח גדול היה לי. שמא תאמר שלא עשית עבודה מפני טורח, כבר הקדמתיוך בטורח זה אני, וזהו אמרו טורח גדול היה לי עליך, והנה כשהקדוש ברוך הוא בורא צדיק אינו טורח לפניו, אמנם כשהוא בורא רשע מקטרגת מדת הדין, ועושה לפניו משורת הדין, ועושה לאדם שני ענינים, האחד הוא עסק בריאתו, ולהצילו מכל המקטרגים כדפרישית, השני אחר היצירה לגמול לו חסד, והיינו אומר משיצרתיוך וגו'.

(מט) וכשיצא לאויר העולם וגו'. גמלתיוך חסד והזמנתי לך מזון, היה לך לעשות שניהם, כנגד היצירה שיצרתיוך היה לך לעסוק בתורה, שהעוסק בתורה בונה עולמות, כנזכר, וכנגד המזון שגמלתיוך חסד היה לך לעשות גמילות חסדים, ומפני שדרך אלו לעשות אותם לשם איזה פנייה, לזה אמר לפני ירצה לשמי, ועוד לפני שאני גמלתיוך ואתה לא גמלתני אם כן הרבה העזת פניך

שכר וישלח - פרק ח' ועונש טו

אם אין לו המעלות הנ"ל מוסרים אותו לחמשה מלאכי חבלה, כנגד חמשה חומשי תורה הם

ואם לאו מוסרין^{נא} אותו לחמשה מלאכי חבלה, כנגד^{נב} חמשה חומשי תורה הם, אחד^{נא} מונה ואחד מכה כדרך שמונה ומכה בבית דין, השלישי מוציא אויר^{נב} מגופו ככבשן שהאור יוצא מתוכו, הרביעי^{נא} מביא עשבים רעים ומרים וחמוצים מן

לפני, וטעם לשני ענינים אלו מפני שעל שניהם העולם עומד, תורה ועבודה וגמילות חסדים, בטלה העבודה נשארו השנים, והם סוד התפארת תורה, והחסד כמשמעו להגביר ימין על השמאל, להמתיק הגבורה בין שני מדות אלו.

ג) **אם יש בו דברים הללו פוטרין אותו מיד.** נראה שאפילו יהיה חוטא בדברים אחרים, וזה דוחק שיקח הקדוש ברוך הוא שוחד של מצות, ויש לומר שמדין זה דין הקבר יוכל להנצל, אמנם עדיין לפניו דין רימה ותולעה שינקה עונותיו על ידם, אמנם כשיש בו שנים אלו אין די קבר שולט בו, ואפשר שמי שיש לו שנים אלו אין חטא בא על ידו.

נא) **מוסרין אותו לחמשה מלאכי חבלה.** כדי לגבות ממנו שלשה ענינים, אחד ביטול תורה מצד התפארת, השני גמילות חסדים מצד החסד, השלישי משאר עונות מצד הגבורה.

נב) **כנגד חמשה חומשי תורה.** מפני שראשית מדון הוא התורה, וכמו שהם חמשה קדושות, כך הם בהיפך חמשה חיצונים, ומהם אצולים חמשה כוחות אלו לדון יחד והם הנגדיים.

נג) **אחד מכה, מגבורה.** ואחד מונה, שלא להוסיף, מצד החסד.

נד) **ואחד מצד הגוף האמצעי מוציא אור מגופו מכבשן שהאור יוצא ממנו.** כך מהאדם עצמו יוצא האור להתלהב בו, ופירוש זה הראו לאלה"י הרמ"ק בחלום, אמנם הלשון מורה שהמלאך מוציא אותו מגופו אל האדם הכבשן וגו'.

נה) **הרביעי מביא עשבים וגו'.** נראה שאם לא גול אינו עושה זה, ואינו אלא על ידי אותם הכאות גופו מתחלש, וזה מחזיקו בהם כדי שיוכל לסבול כל הכאות והשריפה.

טז שכר וישלח - פרק ח' ועונש

ההרים, שאם^ט גזל את חבירו ואמר דקדק בשיניך לפי שאכלת גזל בשיניך.

מכים את אביו ואת אמו ואומר להם, מפני מה לא הדרכתם את בניכם ללמוד תורה ומעשים טובים

החמישי מכה^ח את אביו ואת אמו ואומר^ז להם, מפני מה לא הדרכתם את בניכם ללמוד תורה ומעשים טובים, כדי שיעשה מצות ומעשים טובים ויפרש^ט ממעשים הרעים, ומיד^פ כותבין לו רשות להכות אביו ואמו, ואם קרא ולא קיים מלקין אותו בפניהם, עד כאן.

(ו) **ואם גזל אומר לו דקדק**. ונענש אגב אורחיה בזה, וזה מצד המדה אחרונה של נצח והוד שמצדה הם מרים וחמוצים, מרים מן הימין, וחמוצים מן השמאל, או בהיפך.

(ז) **החמישי מכה את אביו ואת אמו**. היינו מצד היסוד שהולידוהו והיינו נגד שלשה עליונות.

(ח) ואומר להם מפני מה לא הדרכתם וגו' שיעשה מצות ומעשים טובים. מצד התפארת והמלכות.

(ט) **ויפרוש ממעשים רעים**. מס"ם ולילית החיצונים.

(ס) **מיד נותנים לו רשות**. מפני שהולידו בן כזה. אם כן הולידו אותו מן החוץ וראוי להכותם, או ירצה כותבין הדי' או הבית דין עליון אל החמישי רשות שיכה גם את אביו ואת אמו עם היות שנפטרו זה כמה שנים ונחו מדינם כותבין לו רשות שיכה אותם ודינם מתחדש על רשעת הבן, וזה נראה לי עיקר, וזה הוא כשלא הדריכוהו לא בתורה ולא במעשים טובים, אבל אם הדריכוהו בתורה ולא קיים לא יכה אותם אלא יכה את הבן בפניהם והם מצטערים בצערו, לפי זה למדנו ממה שקדם בחיבוט הקבר בהכאות אש ואכילת דברים מרים וחמוצים שלשה מיני דינים, הכאות כמספר לאוין שעבר, האש כמו שהרתיח עצמו בעבירה, האכילה כנגד האכילת גזל ושאינו שלו וכיוצא, וזה מה שרציתי לבאר.

שכר

וישלח - פרק ח'

ועונש

יז

האדם החוטא ממשיך קליפה וזוהמת הנחש כפי ערך חטאו, על ידי התשובה יכול לדחות מעליו הזוהמא ההיא שנדבקה בו על ידי חטאתיו אפילו אם הם חטאים גדולים

מובא בספר שער הגלגולים (הקדמה כ"ג), וזה לשונו, ודע כי כל החטאים והעונות שחוטא האדם בפני עצמו, זולת מה שחטא אדם הראשון, ודאי הוא דהאדם ממשיך עליו קליפה וזוהמת הנחש כפי ערך חטאו. האמנם הכל תלוי בתשובת האדם, כי על ידי התשובה יכול לדחות מעליו הזוהמא ההיא שנדבקה בו על ידי חטאתיו אפילו אם הם חטאים גדולים, אבל הזוהמא והקליפה שנדבקה בכל הנשמות כאשר חטא אדם הראשון אינו תלוי בתשובה, ומוכרח הוא למות ואחר כך יתוקן הפגם ההוא על ידי המיתה. ואף על פי שהקדוש ברוך הוא קבל גם תשובת אדם הראשון ונתכפר לו עונו, עם כל זה הזוהמא והקליפה שנדבק בו כשחטא לא הוסר ונפרד ממנו, אלא אחר המיתה. וטעם הדבר הוא, לפי שחטאו של אדם היה גדול עד מאד, מכמה סיבות אין מקום לבאורם וכו'. והנה האיש החוטא ממשיך עליו סטרא אחרא הנקרא מות, ולכן אין הקליפה ההיא נפרדת מן האדם אלא אחר המיתה, כי אז נקבר האדם ובשרו מתעכל בעפר ונפרד ממנו הקליפה שנדבקה בו בזוהמת הנחש שהטיל בחוה ובאדם.

ובזה תבין ענין חיבוט הקבר, וזה ענינו, והוא כי אחר מיתת האדם ואחרי קבורתו בעפר הארץ, אז תיכף באים ד' מלאכים ומשפילים קרקע הקבר ומעמיקים אותו למטה, ונשאר חלל בקבר כשיעור קומת האדם הנקבר שם, כנזכר במאמר פרקי חבוט הקבר, ועיין שם, ואז מחזירים נפשו בגופו כמו בחייו, והטעם הוא, לפי שהקליפה היא זבוקה עדיין וקשורה עם הנפש ועם הגוף ואיננה נפרדת מהם, ולכן צריך שיחזור נפשו בגופו ביחד, ואז המלאכים הנזכרים אוחזים בו כל אחד מקצה, ומנערים אותו וחובטים אותו במקלות של

ועונש

וישלח - פרק ח'

שכר

יח

אש, כדרך שאוחזים בטלית בשתי קצוותיה ומנערים אותה מן האבק הנדבק בה, עד שנפרדה מהם הקליפה ההיא לגמרי, ולכן נקרא חיבוט הקבר, כאדם שחובט טליתו ומנערה, ועל כן צריך להעמיק הקבר כדי שיהיה מקום חלל לנערו ולחבטו.

כל תענוג בעולם הזה מוסיף לו יסורים בחיבוט הקבר

ואמנם לא כל האנשים שווים, כי הצדיקים אשר בחייהם נתרחקו מן היצר הרע והיו מכניעים עצמם וחובטים עצמם ביסורין הבאים עליהם, וגם על ידי התורה והמצות שמתשיים כוחו של אדם, עד שנמצא כשהגיע זמנם ליפטר מן העולם ולקבל חבוט הקבר אין צריכים צער גדול כי בחבטה כל שהיא מספיק להם להפרידה מהם, מה שאין כן ברשעים שאדרבה על ידי תענוגיהם בעולם הזה הם מקשרים ומתזקים יותר את הקליפה בגופם ונפשם.

על ידי כמה מצות סגוליות יכולים להיפטר מחיבוט הקבר

ונמצא כי זהו סוד למה אין אדם ניצול מחבוט הקבר, כנזכר בפרקי חבוט הקבר, וכמו שביארנו לעיל באותם שמתו בעטיו של נחש שאין להם תקנה להפרידה זולת על ידי מיתה וחיבוט הקבר, זולתי אותם הנזכרים שם בפרקי חבוט הקבר על ידי איזה מצוה הסגולית לזה הדבר, אבל כל שאר בני אדם כולם צריכים חבוט הקבר, אלא שיש הפרש בין חיבוט רב למעט כנזכר, וכל אחד ואחד הוא סובל עונשו כפי מדריגת קליפתו, וכפי עוצם דביקותה. ואמנם אפילו אותם הניצולים מחבוט הקבר כנזכר, הנה אותם המצות הסגוליות לזה כנזכר, הם מפרידות את הקליפות מהם בלי צער אחר. ושמעתי ממורי ז"ל כי כל הנקבר בערב שבת אחר חמש שעות ביום ושעה חמישית בכלל, אינו רואה חבוט הקבר, כי קדושת השבת מפריד ממנו הקליפה בלי צער חבוט הקבר. וזהו סוד יום הששי בהא יתירה, כי משעה חמישית של יום הששי ולמעלה כבר קדושת שבת מאירה אז, עד כאן לשונו.